

△ ZVONČEK △

KAZALO.

LIST S PODOBAMI △ △ △ △ △
ZA SLOVENSKO MLADINO

LETO V.

UREDIL:

ENGELBERT GANGL

1904

V LJUBLJANI

LAST IN ZALOŽBA „ZAVEZE AVSTR. JUGOSLOVANSKIH
UČITELJSKIH DRUŠTEV“

NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

ZVONČEK

LIST S PODOBAMI
ZA ŠKOLSKO MLADINO

Vse pravice do spisov, priobčenih v „Zvončku“, se pridržujejo.

VII B 35 986 4

KAZALO.

Pesmi.

	Stran
Najdenka. <i>E. Gangl</i>	1
Novo leto. <i>Borisov</i>	2
Breze. <i>E. Gangl</i>	2
Zimsko solnce. <i>Osojski</i>	8
Palčki. <i>Borisov</i>	17
Srce me boli. <i>L. Černej</i>	19
Zimske rožice. <i>Borisov</i>	25
V gozdu. <i>Osojski</i>	28
Zmaga. <i>E. Gangl</i>	29
Nevesta. <i>Fr. Žgur</i>	40
Za nos. <i>E. Gangl</i>	41
Zimski ples. <i>C. Golar</i>	44
Snežna poljana. <i>Radoš</i>	46
Balada o vinu. <i>Fr. Žgur</i>	49
V spomin. <i>A. Rapè</i>	50
Orel. <i>A. Rapè</i>	50
Kadar vzhaja beli dan . . . <i>Osojski</i>	52
Ponoči. <i>E. Gangl</i>	55
Oblačkom. <i>Osojski</i>	56
Ob zibelki. <i>F. Palnák</i>	56
Prišli trije so možički. <i>Osojski</i>	56
Vprašanje in odgovor. <i>E. Gangl</i>	64
Tolažba. <i>J. Stepko</i>	69
Velikonočni pozdrav. <i>Borišov</i>	73
Pismo. <i>Borisov</i>	73
Vstajenje. <i>Borisov</i>	74
Ob setvi. <i>Fr. Žgur</i>	74
Večer. <i>Sorin</i>	74
Bogati ljudje. <i>E. Gangl</i>	77
Sen. <i>E. Gangl</i>	91
Zjutraj. <i>A. Rapè</i>	94
Anica, samotna rožica. <i>Cv. Slavin</i>	97, 145
Zjutraj — zvečer. <i>A. Rapè</i>	98
Anda. <i>E. Gangl</i>	101
Zvečer. <i>A. Rapè</i>	107
Ku-kuc! <i>E. Gangl</i>	108
Rožici. <i>Borisov</i>	112
Mak. <i>C. Golar</i>	117
Vztočna pravljica. <i>Fr. Žgur</i>	121
Pretkana Zinka. <i>M. K.</i>	122

	Stran
Ribič Vid. <i>F. Ločniškar</i>	122
Veselja glas. <i>Strninski</i>	122
Kadar gori danica . . . <i>E. Gangl</i>	125
Ga-ga! <i>C. Golar</i>	141
Kresnice. <i>Cv. Slavin</i>	146
Mihčev Jurček. <i>Borisov</i>	160
Spet zazelenel je log . . . <i>Strninski</i>	165
Sremski mučeniki. <i>E. Gangl</i>	169
Večer za vasjo. <i>Vida</i>	170
Junak. <i>E. Gangl</i>	185
Kresna noč. <i>Vida</i>	190
V najlepšem kraju. <i>Fr. Žgur</i>	193
V domovino! <i>Sorju</i>	194
Barčica plava . . . <i>Sokolov</i>	194
Kmetova pesem. <i>Borisov</i>	194
Razni cvetovi. <i>Cv. Slavin</i>	199
Naša Viki. <i>Borisov</i>	200
Junaki. <i>Borisov</i>	210
Jutro. <i>Borisov</i>	217
Murček — morilec. <i>E. Gangl</i>	225
Angela. <i>Roman Romanov</i>	241
Na Vernih duš dan. <i>Borisov</i>	242
Spomin na poletje. <i>E. Gangl</i>	254
Izza gor . . . <i>Sokolov</i>	256
Zvezda repatica. <i>E. Gangl</i>	265
Božična povest. <i>Ivo Danič</i>	266
Želja v pozni jeseni. <i>Fran Žgur</i>	272

Pripovedni spisi.

O svetli sabljici in iskrem konjiču. <i>E. Gangl</i>	3
Iz La Fontainovih basni. <i>Delimir Glažar</i> :	
Hrast in trstika	18
Osel in pes	18
Zveza podgan	42
Črevljar in bogataš	43
Iz spominov na očeta. <i>F. Palmák</i>	26
Kneginja in roža. <i>E. Gangl</i>	29
Skisano vreme. <i>Ivo Trošt</i>	30
K Miklavžu! <i>A. Rapè</i>	33
Črevljarjeva vila. <i>L. Černej</i>	38
Ludovičkov konj. <i>L. Černej</i>	39
Sirota Ivanček. <i>L. Černej</i>	51
Kaznovale so ga . . . <i>A. Rapè</i>	53
Na izprehodu. <i>Ivo Trošt</i>	65
Moja grlica. <i>Samko Cvetkov</i>	67
Veliki petek in Velika noč. <i>Ivo Trošt</i>	75
Iz zime v pomlad. <i>Ivo Blažič</i>	77
V novo življenje. <i>F. Palmák</i>	78
Upanje. <i>E. Gangl</i>	81
Vstajenje. <i>A. Rapè</i>	92
Baron. <i>Ivo Blažič</i>	99
Slepec in mleko. <i>L. N. Tolstoj</i>	102
Stari lev. <i>L. N. Tolstoj</i>	102

	Stran
Lisica in žerjav. <i>L. N. Tolstoj</i>	102
V majniku. <i>Ivo Blažič</i>	103
Gadi izpod Sv. Jošta. <i>Minka Pirčeva</i>	105
Kmetič in polži. <i>Kompoljski</i>	109
Med rožnimi oblaki. <i>Cv. Slavin</i>	111
Novo veselje. <i>Ivo Trošt</i>	115
Kdo bo nosil zastavo na Telovo? <i>Fr. Voglár</i>	123
Ugodna pomota. <i>Ivo Trošt</i>	126
Brada, usta in nos. <i>E. Gangl</i>	133
Dve smreki. <i>E. Gangl</i>	134
Dve smrti. <i>E. Gangl</i>	135
Vijolica. <i>E. Gangl</i>	135
Mrtva kopriva. <i>E. Gangl</i>	136
Orehova vejica. <i>L. N. Tolstoj</i>	136
Zaklad smo šli iskat. <i>C. Žor</i>	138, 157
Ujel ga je! <i>Mirko G—j</i>	146
V svobodnih urah. <i>Kompoljski</i>	150
O kresu. <i>F. G. Hrastničan</i>	162
Anica. <i>A. Rapè</i>	171
Žarček. <i>Marija Zopfova</i>	174
Mačka na peči. <i>Ivo Trošt</i>	175
Žena, ki je ukradla ščip. <i>Ivo Trošt</i>	176
„Ali imaš še mamo?“ <i>Fr. Voglár</i>	180
Breze. <i>E. Gangl</i>	186
Orel in črv. <i>E. Gangl</i>	186
Zajčkali smo se. <i>Ivo Trošt</i>	187
Milica. <i>F. G. Hrastničan</i>	195
Dolgi prsti. <i>E. Gangl</i>	197
Dež za solncem. <i>E. Gangl</i>	211
Gospod, ki je imel rad otroke. <i>Ivo Blažič</i>	218
Volk na solinah. <i>Ivo Trošt</i>	226
Sosedov in naš. <i>Samko Cv. Mariu</i>	227
En sam pogled . . . <i>Ivo Trošt</i>	230
Boj z muhami. <i>Fr. Voglár</i>	233
Zakaj paglavec? <i>Ivo Trošt</i>	236
Uboštvo. <i>Vitoj Jelenč</i>	243
Generalček. <i>E. Gangl</i>	246
Lov na vidro. <i>Ivan Stukelj</i>	249
Tončkov god. <i>F. G. Hrastničan</i>	255
Ruša in Nuša. <i>A. Rapè</i>	256
Vseh svetih dan. <i>Ivo Trošt</i>	260
Kočarjev Peter. <i>Juraj Pangrac</i>	267
Stari konj. <i>Mihael Levstik</i>	271
Ob tepežnici. <i>Kompoljski</i>	273
V domovino! <i>Ivo Trošt</i>	276
Na polhe! <i>Kompoljski</i>	282
Bogastvo. <i>E. Gangl</i>	285

Gledališki igri.

Tat. <i>F. G. Hrastničan</i>	129
Brata. <i>Dečmanov Vinko</i>	203

Poučni spisi.

	Stran
Notranja gorkota naše zemlje. <i>M. Pirc</i>	7
Ivan Vajkhard Valvazor. <i>M. Pirnat</i>	9
Mladi prirodoznanec. <i>Dr. S. Bevk</i>	20, 44, 114
Iz knjige prirode. <i>Solovej</i>	57
Rusi in Japonci. <i>L. Ogorek</i>	89
General Laudon. <i>Fr. N.</i>	153, 177
Ob stoletnici avstrijskega cesarstva. <i>Ž. Dimnik</i>	201
Mlad slovenski učenjak. <i>L. Ogorek</i>	279
Simon Gregorčič. <i>L. Ogorek</i>	280

Pouk in zabava.

Zastavica v podobah	22, 214, 262
Proti jetiki	22
Čudak	22
Kako se hrani ameriški milijonar?	22
Kuga med severnimi jeleni	23
Strašna nesreča	23
Ameriška jabolka	23
Saharski cesar	23
Jako prijetno	23
Z volkom v jami. <i>Dobravec</i>	23
Narodni pregovori	23
Prijateljem!	24
Demant	47
Volk in lisica. <i>Dobravec</i>	48
Denar iz Amerike	48
Ameriški Slovani	48
Žuželke — jed	48
Čudak čudakov	48
Pravda zaradi treh vinarjev	48
Rešitve	48, 72, 96, 120, 144, 168, 192, 216, 240, 264, 287
Za računarje. <i>Ž. R.</i>	71
Ruska-japonska vojna	71
Spala — sedemnajst let	71
Korejski pregovori	72
Japonsko pismo	72
Računska naloga	72, 120, 168
Besedna naloga	95, 144, 191, 240
Smrt v ameriški puščavi	95
Šolstvo na Japonskem	96
Japonsko časopisje	96
Japonski cesar	96
Sedem korejskih čudežev	96
V Sibirijo!	96
Rože	119
Kako celimo rane	119
Največja kletka	119
Najdražji prestol	119
Ure	119
Brzjavni stebri iz papirja	119
Za kratek čas	119

	Stran
Kje je najhujši mraz	119
Zgorelo mesto	119
Kako se pozdravljajo Japonci	119
Star konj	119
Mladi risar in slikar. <i>V. Sčž</i>	142
† Konrad Črnologar	143
Kako se zdravijo živali	143
Živali in dež	143
Velikanova hrana	143
Čuden bolnik	143
Jed in pijača	144
Bogat berač	166
Največja poštna znamka	166
Največja knjiga na svetu	166
Živali v ognju	166
Ali znajo živali šteti?	167
Kolikrat in kako dolgo bije stolpna ura na leto?	167
Kako sušimo mokre črevlje?	167
Kako spe Japonci?	167
Draga cvetica	167
Dolga brada	167
Navadna muha	167
Dragoceni golobi	167
Ruski car in pisma	167
Pajki	167
Navadna pajčevina	168
Petrolej	168
Vsak po svoje	191
Pogreznjena gora	192
Zaklad v morju	192
Prebivalstvo v Zedinjenih državah	192
48.000 metuljev	192
Orel je odnesel otroka	192
Najdragocenejše zbirke poštних znamk	192
Jeziški ruskega carstva	192
Iz šole	192
Najljubša jed	192
25 ur	192
Dobro je računil	192
Trgovina z živalmi	214
Na milijone hroščev	215
Dunaj	215
Največji bronasti kip	215
Globočina Jadranskega morja	215
Najstarejše mesto	215
Slavčevo petje	215
Dete brez nog	215
Perzijski šah	215
Potne noge	215
Krokodili v Egiptu	215
Nova šola	216
Največja tvornica užigalic	216
Število rudarjev	216

	Stran
Največ denarja	216
Najvišja železnica	239
Odkod imamo domačo zelenjavo	239
Narodnosti v Evropi	240
Ujedne ptice	262
Dobra lastnost	262
Dalmacija	263
Kitova koža	263
Ovčarski pes	263
Koliko stanejo železnice?	263
Mraz in toplota	263
Premeten deček	263
Največji listi	263
Morska sol	263
Marljive čebele	263
Najhitrejši živali	263
Najstarejši prebivalec	263
Simon Gregorčič	264
Vinogradi na Španskem	264
Kitajske slaščice	264
Iz živalskega sveta	264
Čudni metulji	264
Za tinto	264
Otok, ki izginja	286
Smeh je zdrav	287
Port Artur	287
Japonski otoki	287
Najnovejša avstrijska bojna ladja	287
Za oči	287
Draginja želv	287
Dajdebelejše drevo na svetu	287

Glasba.

Slovo. <i>Vinko Krek</i>	70
Domače živali. <i>Jv. Kiferle</i>	118
Tvoj angel. <i>Jv. Kiferle</i>	166
Priroda. <i>A. Kosi</i>	239
Veseli hribček. <i>A. Kosi</i>	286

Podobe.

Deček s knjigo	6
Ivan Vajkhard Valvazor	9
Mlada stara mamica	12, 13
Palčki	17
Otroško veselje pozimi	24
Skisano vreme	30, 31
K Miklavžu!	36
Igor z žogo	41
Andrejček in gosi	54
Ljubezen sestric	61
Na izprehodu	66
Bogati ljudje	77

	Stran
Umirajoči Kristus	80
Upanje	85
Bojišče ruske-japonske vojne	90
Anda	101
Ljubi maj, krasni maj!	104
Pia	108
Skrbni Tonček	113
Francek in vrane	127
Žejni bratci	139
Konrad Črnologar	143
Ded in vnuk	151
General Laudon	155
Ah, kako lepo diše!	161
Anica in črešnje	173
Igraj kolce!	181
Junak	185
Zajčkanje	189
Dolgi prsti	198
Zabava naše muce	205
Dež za solncem	212
Murček in Marička	225, 226
Pavlek in gosi	231
Zorko in gosi	237
Generalček	247
Spomin na poletje	254
Ruša in Nuša	258
Božično drevesce	269
V domovino!	277
Dr. Vladimir Levec	279
Simon Gregorčič	281

Novo leto.

1.

Prišlo je mlado leto
k naši Ivanici v vas;
cvetov najlepših pripelo
v kitico ji je las . . .

In zamigljali so zvončki
sredi pomladnih trat,
in zašumela razkošna
ji je nad glavo pomlad . . .

Vsa zatopljena v čarobo
trudne pomane oči:
Zunaj pojo peteliní,
zvon novoletni zvoní . . .

2.

Nad sneženo poljano
zvezde mirno goré,
črez sneženo poljano
milí glasovi hité . . .

Žalostne melodije
plavajo v tiko vas
in budijo spomine
na preminulí čas . . .

Ž molkom v ročici velí
starček pri peči sedí,
molí za vse, ki pred njim so
v veční pokoj odšli.

Nad sneženo poljano
svetle zvezde goré,
skozi temo polnočno
Novo leto gre . . .

3.

Novo leto iz nejasne
je daljave k nam prišlo;
Novo leto, Novo leto —
tisočkrat pozdravljeno!

Bodi vsem ti milo leto,
srečo deli vsepovsod;
trosi pestrega nam cvetja
na življenja bridko pot . . .

Borisov.

Breze.

Bele samevajo breze,
listje po tleh molči,
tamkaj v daljavi tožno
zvon večerni brní . . .

Starec s sklonjeno glavo
nekam gre od nekod,
in pod brezami trudna
možu ustavi se pot.

Megla se dvigne od zemlje,
breze zagrne, možá —
kakor bi vse umrlo,
glas trepeče zvoná . . .

E. Gangl.

O svetli sabljici in iskrem konjiču.

Spisal E. Gangl.

opolnoma so pozabili nanj.

V kuhinji je použil skledico mleka z rumenimi žganci, potem se je odpravil zadaj za hišo, kjer je tako lepa in mehka trava in pa velik, prijazen hlad. Ko je stopil iz kuhinje na vežo, je pogledal mimogrede skozi odprta vrata v sobo. Tam je še zmeraj ležala njegova mati na visoki, belo pregrnjeni postelji prav sredi sobe. Nič si ni mislil, ko je šel tako mimo sobe in mimo odprtih vrat po veži in potem črez prag zadaj za hišo, kjer je tako lepa in mehka trava in pa velik, prijazen hlad.

Za njim je umrl šepetajoči glas tistih sosed, ki so prišle k njim in danes že drugi dan postajale tam okolo njegove matere.

Tinek je sedel v travo, sklenil roke okolo kolen in gledal tja v daljo, koder je trepetala vročina poletnega popoldneva.

Nič kaj prav mu ni hotelo v glavo, zakaj so premaknili mamičino posteljo tam iz kota pri peči prav na sredo sobe, potem zakaj so napravili tako visoko zglavje, postavili okrog lončke rož in prižgali sveče in zakaj je legla na to čudno posteljo mamica, oblečena v najlepšo obleko, ki jo je nosila samo ob nedeljah k maši, in zakaj je ležala njegova mamica tako mirno in tiho med rožicami in svečami in se mu še oglasiti ni hotela, ko jo je včeraj in danes tolikokrat poklical.

To je res: že več časa je polegala mati. Časih ni po ves dan stopila iz postelje. On, Tinek, je že davno vstal, mamica pa le ni hotela. Ali dobro se spominja, da še ni dolgo od tedaj, ko ga je mati hodila klicat, da naj vstane. Torej je gotovo ona vstajala pred njim. Pozneje je pa on vstajal pred njo — on, Tinek, ki ga je tolikokrat okregala z zaspančkom.

In Tinek se je kar na glas zasmel: „Ha, ha!“

V tem je začul otrok, kako nekdo v sobi razbija. Bilo je čuti, kakor da s kladivom zabija v nekaj votlega dolge in močne žreblje, zakaj udarci so jasno odmevali celo skozi zaprta okna tja zadaj za hišo. Tinek je že hotel vstati, da bi pogledal, kdo ropoče po hiši. Ker se ga je pa prijemal spanec, je rajši legel v travo, da zaspi. Ni še bil popolnoma zaspal, kar priplava doli iz doline tja prav do njega glas zvonov. Bilo je čuti, da pojo žalostno. Samo ob nedeljah so peli veselo, ko so vabili ljudi k večer-

nicam. Danes pa ni bila nedelja, čeprav ima njegova mati nedeljsko obleko, zakaj danes ni bil Tinek pri maši in tudi sosed je zjutraj cepil drva na dvorišču.

E, pa ravno zdaj morajo zvoniti, ko bi tako rad zaspal. Kar nehote je odprl oči, in njegovi pogledi so splavali tja v dolino, odkoder je prihajal glas zvonov. Tam je stala bela cerkva sredi pokopališča. Od tam je prihajal glas zvonov. Potem je Tinek zopet zaprl oči in pritisnil dlani nanje. Čimbolj je umiralo zvonjenje. Naposled ga ni čul nič več. Zaspal je.

Medtem so pa položili njegovo mamico v rakev, črno pobarvano. Štirje možje so jo postavili na hišni prag. Vse polno ljudi se je nabralo pred hišo. Tam po poti je prihajal duhovnik v črnem talarju, beli srajci in črni štoli. Eden izmed ministrantov je nosil spredaj križ, druga dva, ki sta šla za njim, sta nosila kadinico in škropilnico. Ljudje so prižgali sveče. Duhovnik je molil in kadil in škropil. Možje so dvignili krsto, in izprevod se je pomaknil izpred hiše ter zavil doli na cesto proti pokopališču.

Tinek je pa spal. Seveda: pozabili so nanj, in nihče ga ni poklical.

Izprevod se je bil že izlil v cerkev, ko si je Tinek pomencal oči. Zbudil se je in se brž zravnal pokonci. V tistem trenutku se mu je zatožilo po mami, zato je naglo stopil do hišnih vrat, da gre pogledat, ali mu še mati tako mirno in tiho spi. Hišna vrata pa so bila zaklenjena. Tinek pritiska in pritiska kljuko — a vse zaman: zaklenjeno je zaklenjeno!

In tako čudno je vonjalo okrog hiše, po kadilu kakor v cerkvi in po svečah, ki so gorele in ugasnile, in po ovenelih rožah.

Tinek je začutil, kakor da se mu hoče jokati.

Vendar poizkusi še enkrat, ali so res vrata zaprta. Seveda so. Čisto in popolnoma so zaklenjena, da ne more še v hišo k mami. Tinku so se posolzile oči. Solze so mu prišle kar same ob sebi v oči in so mu tekle — debele kot leščniki — po licih.

„Mama, mama!“ je začel klicati otrok.

A njegov glas ni dobil odziva: razgubil se je v dalji, med vejami dreves, med grmovjem ob vrtnem plotu.

Tinku je prihajalo čimdalje težje. Dvakrat je obšel hišo kroginkrog in klical mater. Ko se je tretjič namenil okrog hiše, je zapazil, da je okno v sobo odprto. Pod oknom je ležal sklad preklanih drv. Nanje spleza Tinek, da pogleda v sobo, kaj vendar misli in dela njegova mamica, da ga neče in neče slišati in da se zaklepa pred njim.

Soba pa je bila prazna — no, vsaj njegove matere ni bilo več v nji. Tista visoka postelj je stala še tam, ali sveče so bile razmaknjene na vse strani in lončki rož tudi, a njegove mamice ni bilo več. Ni je bilo pa ni je bilo. Tinek je iztegnil glavo prav noter v sobo in pogledal po vseh kotih, če se ni morda mama nalašč kam skrila. Pa ni je bilo v nobenem kotu — nikjer ne!

Tinek je začel jokati na ves glas in klicati mater. Vrata v sobo so bila še vedno odprta. In prav čulo se je, kako sega njegov glas tja na vežo in v kuhinjo, toda vkljub temu je klical zaman.

Kaj pa, če bi odšla mati k stricu v mesto? Pa kako? Saj je bil stric danes tudi tu. Morda je pa odšla z njim?

In tako je bilo Tinku hudo in žalostno, kakor še morda nikoli prej. Kar hipoma se mu je zbudila težka misel, da je njegova mamica odšla in da je ne bo nikoli več našel. In nekaj grenkega mu je napolnilo dušo in sirota ni vedel, kaj bi počel. Siloma je zadržal jok, da bi slišal, ali se morda vendar kje ne oglasi mati ali kdorsibodi. Bilo mu je čimbolj tesno in dolgočasno in polaščal se ga je strah.

In ko je naslušal in naslušal, so zopet zapeli zvonovi doli pri cerkvi. Tinek se je ozrl v dolino in zagledal, kako gredo ljudje iz cerkve in se zbirajo v krogu tam blizu pokopališkega zidu. Nekaj časa so stali mirno, moški odkriti, potem so vsi poklekneli in kmalu zopet vstali, precej nato pa so začeli odhajati s pokopališča.

„Ha, zdaj morda kdo pride!“ si misli deček.

In res so prišli: njegov stric in njegova teta in tudi drugi ljudje.

Ko ga je zagledal stric, ga je pritisnil nase in mu rekel: „Pozabili smo nate, sirota!“

Kar je bilo žensk okolo, so začele jokati. Tudi Tinek je iznova zaplakal in brž povprašal strica: „Kje pa je moja mama?“

„Šla je počivat, pa kmalu pride,“ ga je potolažil stric.

„Samo da pride, pa da ni huda name.“

„Ni huda, ne, saj sedaj molí zate.“

Potlej so nekoliko pospravili po hiši. Kmalu na to pa se je ustavil pred vežo voz. Stric je zaklenil hišo in sedel s teto in Tinkom na voz.

„Sedaj boš moj, Tinek!“ je rekla teta, posadila otroka na kolena, stric pa je pognal konja.

Tamkaj pri stricu je dobil Tinek kmalu obilo novega znanstva. Iz vse soseščine so prihajali otroci in se brž sprijateljili s Tinkom. Ker ni bilo njegove mamice od nikoder in nikoli, je večkrat povpraševal po nji. Pa so mu zmeraj pravili, da že pride. Po mamici je povpraševal, kadar je bil sam s stricem in s teto. Med otroki je imel drugega opravila dovolj. Podili so se po dvorišču, da se je dvigal prah in da je bilo časih treba tudi zažugati s palico. Najrajši bi bil Tinek seveda tak, kakršen je bil tisti gosposki deček, ki je stanoval v sosednji hiši in hodil že v šolo, doma pa posedal s knjigo v roki in se ni menil ni za Tinka ni za druge otroke. E, da je Tinek tak, bil bi še bolj gosposki in še manj bi se menil za druge kot ta ošabnež.

Pa ni bilo dolgo, ko je začel Tinek sanjati o drugih rečeh.

Nekega dne so prikorakali tam po cesti vojaki. Tinek in stric in teta in sto drugih ljudi so jih šli gledat. Stric je posadil Tinka na ramo, da je bil hipoma za glavo večji od drugih ljudi. In gledal je po prašni cesti, koder so korakali vojaki v dolgih vrstah eden zraven drugega, drug za drugim — naprej in naprej. Morda jih je bilo sto ali pa petdeset, kdo bi

to vedel tako natanko. In vmes so bili nekateri, ki so jahali iskre konjiče in mahali s svetlimi sabljicami, da se je kar bliskalo na daleč po dolgi cesti. In godbo so imeli in prikorakali so prav v mesto in se razgubili po

njem. Eden s svetlo sabljico in iskrim konjičem je prijahal naravnost k stricu in ostal pri njem tisto noč in še drugi dan, ko so v mraku zopet odkorakali vojaki naprej, bogve kam.

Joj, kakó si je želel Tinek svetle sabljice in iskrega konjiča! Tisti vojakov konjiček je bil tako prijazna žival. Nič mu ni storil, ko ga je potrepil po bokih! Vojak, ki ga je čedil v hlevu, ga je celo posadil nanj, da se je čutil Tinek ponosnega in mogočnega, da nikoli tega. In tudi sabljico mu je opasal oni prijazni vojak, samo malo dolga mu je bila in nekoliko težka, a ko doraste, mu bo ravno prav. Hotel je imeti tudi čepico s svetlimi gumbi in zlato vrvco okroginokrog. E, čepica bi mu bila že prav, samo glavo ima Tinek še premajhno, zato mu je zdrsnila čepica tja preko ušes do nosu in še dalje do ust. A pride doba, ko se mu tudi glava podebeli, da se bodo tudi na nji lesketali zlati gumbi.

In tako si želi Tinek naprej in naprej svetle sabljice in iskrega konjiča, njegova mati pa spi mirno in pokojno kraj tihe vaške cerkvice.

Notranja gorkota naše zemlje.

Spisal M. Pirc.

Da ima naša zemlja na svoji površini vso gorkoto edino le od solnca, to je gotovo vsakemu znano. Saj se lahko prepričamo vsak dan o tem. Komaj se prikaže zjutraj solnce na nebu, že čutimo večje gorkoto, in čim dlje časa nam sije, tem gorkeje je. Zvečer pa, ko solce zaide, prihaja vedno hladneje. To izpremembo gorkote opažamo povsod, kamor sežejo solnčni žarki.

Drugače pa je v kletih ali vodnjakih, ki leže pod zemeljskim površjem. Do teh solnčni žarki ne morejo prodreti; zato pa je v takih prostorih tudi poleti hladno, ko nas obdaja pod milim nebom blagodejna solnčna gorkota.

Toda varali bi se, ako bi mislili, da je v zemlji vedno hladneje, čim globočje pridemo. Ravno narobe! Gorkota v globokih jamah pojemlje namreč samo do gotove globočine — približno do 20 m pod površjem — potem pa raste vedno bolj in bolj. Rudarjem, ki izkopujejo globoke jame, je to posebno dobro znano. Čim globočje so pod zemeljskim površjem, tem gorkeje prihaja, in v celo globokih rovih, kakor na primer v Parušovici pri Rybniku v Šleziji, kjer je najglobočji rov na zemlji (2002 m) je vročina že neznosna; rudarji so morali opustiti nadaljno kopanje, ker bi ne mogli živeti v taki vročini.

O tej notranji gorkoti naše zemlje nas pa prepričajo tudi gorki vrelci, ki jih je vse polno na zemlji. Kraj Toplice na Dolenjskem vam je gotovo vsem znan, vsaj po imenu. Leto in dan izvira tam vrelc, ki je tako gorak, da se lahko v največji zimi brez skrbi kopljemo v njem. Po tem vrelcu so

zato ljudje tudi kraj imenovali Toplice. Od kod ima ta vrelec svojo gorkoto? Iz zemlje jo je s seboj prinesel na površje. Voda njegova prihaja iz velikih globočin, kjer se je ogrela in precej gorkote je še prinesla s seboj na dan.

Notranjo gorkoto zemlje čutijo posebno tudi potniki, ki se vozijo z železnico skozi predore (tunele), ki leže globoko pod zemeljsko površino. Ako se pelješ skozi predor pod Sv. Gothardom v Švici, čutiš kmalu, kako ti prihaja gorkeje in gorkeje. Na pol poti predora je vročina že taka kakor pri nas v najhujšem poletju, četudi se pelješ v najhujši zimi.

Če je torej gorkota v zemlji vedno večja, čim globočje pridemo, bi moralo postati potemtakem ista jako globoko že tako velika, da bi se voda izpremenila v par in da bi se morala ruda in kamenje razbeliti in raztopiti! To je tudi v resnici tako. Človek sam seveda ni mogel priti do tiste globočine, a zemlja nam pošilja sama dokaze za to trditev na zemljo. Časih vrže kaka gora tako raztopljeno rudo in kamenje na površje, strašno bobnenje in potresi pa spremljajo to bljuvanje zemlje. Takim bljuvajočim goram pravimo ognjeniki ali vulkani. Ko je leta 1883. izbruhnil v Aziji vulkan Krakatoa (tudi Krakatau), je bil pok tako silen, da so ga slišali petkrat tako daleč, kakor je oddaljena Ljubljana od Dunaja, pepel pa, ki je švignil neizmerno visoko v zrak, je več let v nekaterih krajih zatemneval solnce.

Taki izbruhi naše zemlje so seveda večinoma za bližnjo okolico jako nevarni. Leta 79. po Kristusovem rojstvu je zasul Vezuv, vulkan blizu Napolja v Italiji, tri mesta, namreč Pompeje, Herkulanej in Stabije. In pred dvema letoma je strmel ves svet nad grozno nesrečo, ki se je pripetila v Ameriki, ko je kar hipoma izbruhnila gora Mont Pelé na otoku Martiniku ter zasula celo mesto. Okrog 30 tisoč ljudi je izgubilo svoje življenje pri tej grozni nesreči.

Zimsko solnce.

*Nad planinami,
nad dolinami
zarja blesteča
se je zaznala . . .*

*V sinjem oboku
solnce nebeško
je posvetilo,
žarke razlilo
na vse strani.*

*A vse puščobno —
polje sneženo,
polje ledeno
mirno spi . . .*

*Pridi, o, pridi,
solnce, s pomladjo,
zemljo pokoja,
miljena deva,
zime otmi! . . .*

Ovojski.

Ivan Vajkhard Valvazor.

Životopisna črtica. Spisal prof. Makso Pirnat.

Za Kranjo premožen,
za Kranjo ubožen,
za Kranjo učen,
za Kranjo rojen.

Dr. Jakob Župan.

Majhna je naša kranjska dežela. A ta majhen kosce sveta, ki ga zavzemlje, se odlikuje po svoji prirodni krasoti, po svojih prirodnih čudesih. Na skromnem prostoru kranjske dežele najdemo zbrane take prirodne lepote, s katerimi je priroda le posamezno obdarila druge zemlje. Na Gorenjskem zro ponosni gorski orjaki, z večnim snegom na svojih temenih, pod sabo doli v rodovitne doline, v romantične soteske, na mirno Bohinjsko in mladeniško živahno Blejsko jezero. Na Dolenjskem vabijo bele zidanice, postavljene po rodovitnih vinorodnih brdih, domačina in tujca, da se okrepča z zdravo, domačo vinsko kapljico. Notranjska stran je sicer pusta po svoji zunanji podobi, a v svojem osrčju hrani nešteto jam s svetovnoznanimi kapniki. Notranjska se ponaha tudi s čudovitim Cerkniškim jezerom. Pač resnične so besede pesnika Ivana Vesela-Koseskega, s katerimi opeva lepoto našega sveta:

Več lepega naše domovje ima
kot celega sveta države:
bogastvo neskončno v naročju gorā,
na vidu cvetoče planjave.

In vendar je bila ta lepa zemlja dolga stoletja pozabljena. Brigali se niso zanjo domačini, in tujci so imeli v nji po navadi napačne pojme in so bili v njenih prirodnih zanimivostih slabo ali celo nič poučeni. Lepota kranjske dežele bi bila brez dvoma ostala še nadalje neodkrita, da se ni pred več nego dvesto leti narodil na Kranjskem mož, ves vnet za rodno zemljo in njen kras, ki je šele pravzaprav domači in tuji svet opozoril na pozabljeno kranjsko deželo, na neštete prirodne bisere, nahajajoče se v nji, in ki je obenem tudi zanimivo opisal zgodovino te dežele. Ta mož je bil Ivan Vajkhard Valvazor.

Valvazorji so bili lombardska rodovina. Na Kranjskem so se naselili začetkom 16. stoletja in si ondi ter na Štajerskem pridobili več lepih posestev. Ivan Vajkhard Valvazor se je narodil 28. maja l. 1641. v Ljubljani na sedanjem Starem trgu št. 4. Oče mu je bil Jernej Valvazor, mati pa Marija pl. Ravbar. Šole je pohajal Valvazor v Ljubljani pri očetih jezuitih. Med Valvazorjevimi učitelji je posebno slovel Ivan Ludovik Schönleben, ki je znan kot kranjski zgodopisec in ki je tudi v mladem Valvazorju zaneetil veselje in ljubezen do domače zgodovine.

Bila je tedaj navada, da so plemenitaški sinovi na potovanju izpopolnjevali svojo izobrazbo. Tudi Valvazor se je zgodaj napotil v tuji svet, da si ondi izbistri svoj um, razširi svoje znanje in duševno obzorje.

Kot osemnajstleten mladenič poseti Valvazor l. 1659. mesto Bamberg na Nemškem. L. 1666. si ogleda natančno Dunaj in se ondi seznanil z umetnostjo, kako se dela zlato. Kmalu nato prepotuje južno in severno Nemško.

L. 1669. obiše tedaj sila mogočne Benetke in od tam nastopi preko Sredozemskega morja pot proti Afriki. Potovanje po Sredozemskem morju je bilo tiste čase jako nevarno, a vedoželjni Valvazor se ni strašil nobene nevarnosti; bilo mu je le na tem, da si ogleda več sveta.

Iz Afrike se odpelje proti Francoski in se izkrca v Tulon. Na Francoskem si ogleda mesta Lijon, Marsej, Bokêr, Avinjon in končno Pariz.

L. 1670. ostavi. Pariz in se vrne v Lijon, kjer se marljivo peča z zgodovino, s starinoslovjem in s prirodoslovjem. Iz Lijona se napoti domov preko Švice in si spotoma ogleda sloveči Renov vodopad pri Schaffhausnu. Zadnje svoje potovanje nastopi l. 1685. Ob tej priliki se seznanj z učnjakom Erazmom Franciscijem, ki mu je pozneje pomagal pri njegovih delih, in poseti mesto Norimberk.

L. 1672. se Valvazor poroči z Ano Rozino pl. Grafenwegovo in kupi romantično stoječi grad Bogenšperk nad Litijo. Skoro izpremeni Valvazor ta svoj novi dom v svetišče znanosti in umetnosti. Nabavi si najprej prekrasno knjižnico z nad 10.000 zvezki. Napravi si znamenito zbirko starih denarjev, zlasti rimskih in grških penozov. Nakupi in nabere lepo zbirko rudnin in matematiškofiziških orodij. V svojem gradu ustanovi tudi lepo urejeno bakroreznico, prvo na Kranjskem, in pokliče k sebi več umetnikov bakrorezcev, risarjev i. t. d. Z veliko marljivostjo nabere nad 2023 starih grbov, poleg tega tudi lepo število lesorezov, bakrorezov in risb od najrazličnejših umetnikov iz vseh dežel.

Že ob svojem potovanju po Francoskem izda Valvazor nek prevod iz francoščine. Vsebina tega prevoda, žal, ni znana. Posebno plodovito in mnogostransko pisateljsko delovanje razvije Valvazor, ko se ustanovi na Bogenšperku in ko si preskrbi vseh mogočih sredstev in pripomočkov, ki naj bi mu pomagala kot pisatelju.

Prva knjiga, ki jo je izdal, bivajoč v domovini, je bila „Pasijonska knjiga“ s slikami. Temu proizvodu nabožne vsebine so potem sledila dela krajepisne stroke; in v teh delih je šele pravzaprav začel Valvazor obdelavati tisti predmet, v katerem je bil takorekoč doma in v katerem se je pokazal pravega veččaka.

Tako izda Valvazor „Krajepis Kranjske“ z naslovno podobo in 316 slikami kranjskih mest, trgov, samostanov in gradov. Kmalu nato izide njegov „Krajepis gradov Lambergove rodovine“ z mnogimi barvotiski. Na isti način kakor krajepis Kranjske obdela tudi „Krajepis Koroške“ s slikami mest, trgov, samostanov in gradov po Koroškem in „Krajepis Solnograške“. Poleg tega izdelata tudi zemljevide Koroškega, Kranjskega in Hrvaškega in doda že prej izdanemu „Krajepisu Koroške“ l. 1688. tudi natančen opis Koroške. V Valvazorjevi založbi izide tudi bajesloven spis rimskega pesnika Ovidija „Metamorfoze“ in pa knjiga „Todtentanz“ (Mrtvaški ples ali gledališče človeške smrti); obe ti knjigi okraši Valvazor z ličnimi bakrotiski.

Vsa naštetna zemljepisna dela Valvazorjeva pa so bila le nekaka priprava za njegovo največje delo, ki ga je nosil Valvazor že dolga leta na svojem srcu. Potujoč po tujem svetu je namreč spoznal, da je njegova rojstna dežela Kranjska v inozemstvu popolnoma nepoznana; le tuintam so mu vedeli tujci kaj povedati o Kranjski, a še to je bilo pogosto napačno. Izkušnja ga je pa tudi učila, da celo domačini sami le malo vedo o kranjski domovini. Na drugi strani pa je videl na svojih potovanjih,

— ❖ — Mlada stara mamica. ❖ —

kako lepa dela imajo Francozi in Nemci v svojih deželah. Vsa ta razmotrivanja so ga nagnila, da je sklenil natančno popisati Kranjsko v krajepisnem, v prirodoslovnem, v narodopisnem in v zgodovinskem oziru.

Težko breme si je naložil Valvazor na svoja ramena. A bil je mož, ki je bil vsestransko kos stavljeni si nalogi. Dičila ga je visoka omika, ki si jo je prisvojil v tujini; v tujini se je izuril tudi v vestnega, razboritega opazovalca, ki mu ne uide nobena malenkost. Čuli smo že, kako vneto se je vadil v zgodovini, starinoslovju in v zemljepisju. Da, Valvazor je bil kakor poklican za zgodovino pisca in zemljepisca rojstne dežele.

Preden se Valvazor loti tega velikega dela, se vestno pripravlja nanje. Ker dobro ve, da se more kaka stvar le tedaj dobro popisati, ako jo človek natančno pozna, zato neutrudno prepotuje Kranjsko in nje obmejne pokrajine. Nobena gora mu ni previsoka, da ne bi splezal nanjo in ne premeril nje višine, nobena jama, nobeno brezno pregloboko, da se ne bi spustil vanje in ga pregledal in preiskal. Natančno si ogleda vsa mesta, trge, gradove, samostane, važnejše cerkve in stavbe, starinske spomenike in jih nariše. Povsod pobira stare denarje in določuje njih starost. Z trudoljubivo marljivostjo preišče vse dostopne knjižnice in arhive, v katerih upa najti le najmanjšo zanimivost, tičočo se kranjske dežele.

Na vse strani pošilja poslanca do graščakov in posestnikov arhivov ter jih prosi, naj mu opišejo zgodovino svojih gradov, ali pa naj mu vsaj prepuste dotične listine v uporabo. Večina graščakov se še ne zmeni ne za to in mu niti ne odgovori; drugi so celo tako ozkosrčni, da mu nečejo odpreti svojih arhivov. To so bile bridke izkušnje za Valvazorja. Pa njegova trdna volja je premagala take in enake ovire, in tolažila ga je zavest, da je še vendar nekaj mož, ki so uvideli važnost njegovega nameravanega podjetja in mu dobrohotno segli pod ramo. Tako mu je dal na razpolago svoj arhiv Volk Engelbert grof Auersperg kakor tudi zatiški opat pl. Raumbuschüssel; podpirala sta ga tudi zgodopisca Schönleben in Thalnitscher (Dolničar). V vzpodbudo mu je bilo tudi pismeno občevanje z angleškimi, francoskimi in nemškimi učenjaki.

Tako naposled zagleda l. 1689. beli dan po mnogih trudih in naporih Valvazorjevo znamenito delo: „Ehre des Herzogtums Krain“ (Slava vojvodine kranjske), posvečeno kranjskim stanovom. Delo obsega štiri debele zvezke, katerih I. ima L + 696, II. 836, III. 1126, IV. 610 + 62 str., skupaj 3320 str. in 533 podob.

Vsa tvarina pa je razdeljena v petnajst knjig. Prva knjiga razpravlja o imenih tistih ljudstev, ki so prebivala v najstarejših časih na Kranjskem; spisal je to knjigo že prej imenovani Erasmus Francisci. Druga knjiga podaja kratek zemljepis Kranjske. V tretji knjigi se popisujejo natanko gorovja, reke, podnebje, viharji in važnejše rastline, živali in rudnine. Poleg tega beremo v tretji knjigi zanimive stvari o starih kranjskih rudnikih; zlasti natančno je tu opisan idrijski rudnik. Četrta knjiga nas seznanja s prirodnimi posebnostmi Kranjske, tako s podzemeljskimi votlinami in vodami,

in nam podaja jasno sliko o čudovitem cerkniškem jezeru. Peta knjiga, ki jo je tudi najbrž spisal Francisci, popisuje narode, ki so gospodarili po Kranjskem, dokler ni prišlo pod francosko oblast. V dodatku k tej knjigi riše Valvazor ona mesta, ki so bila na Kranjskem za Rimljanov. Prezanjivna je šesta knjiga. Tu slika Valvazor v posameznih delih dežele običajni jezik, narečja, nošo, šege in navade. O plemenitaših govori le ob kratkem, češ, ti imajo vedno kaj posebnega na sebi. Valvazor se zlasti tu kaže bistrega opazovalca; njegova slika o tedanjih kranjskih kmetih je tako natančna, da se človeku zdi, kakor bi živel za dvesto let nazaj, kadar čita ta popis. Šesti knjigi je pridejan imenik vseh važnejših kranjskih pisateljev; ob koncu našteva Francisci tudi Valvazorjeva dela. Sedma knjiga se bavi z vero. V nji zvemo zanimive podatke o poganskih bogovih, o pokristjanjenju Slovencev, o lutrski veri in kako je ta zopet podlegla krščanstvu. V dostavku govori pisatelj o bogoslužnih navadah Slovencev, o praznoverju in posebno obširno o čarovnicah. Osmo knjiga se bavi s svetniki, patriarhi, škofi, redovi, župnijami, podružnicami in cerkvenimi igrami. — V deveti knjigi popisuje Valvazor ustavo in upravo Kranjske, razpravlja o sodnijstvu, o stanovih in o kranjskem plemstvu in našteva končno v alfabetskem redu plemenitaške rodovine kranjske. Deseta knjiga obsega zgodovino knezov in deželnih gospodarjev, ki so vladali Kranjski od rimskih časov sem. V enajsti knjigi popisuje Valvazor mesta, trge, gradove in samostane na Kranjskem. Vsak kraj, grad ali samostan je popisan na isti način. Najprej se bavi pisatelj z izvirom nemškega in slovenskega imena, potem poroča o leži gradu, pri trgih omenja rodovitnost zemlje v okolici. Nato našteva rodove, ki so bili posestniki gradu, in omenja zgodovinskih dogodkov, ki so v zvezi z dotičnimi rodovi. Natančno riše zgodovino mest. Pri mestih opiše najprvo cerkve in druge važne stavbe, nato govori o pravicah, ki si jih je pridobilo mesto tekom časa, ter omenja trgovino in promet; naposled pripoveduje o dogodkih, ki so se zgodili v dotičnem mestu. Posebno vrednost imajo Valvazorjeve zgodovinske pripomnje o mestih, gradovih, trgih in samostanih zaradi tega, ker jih je večinoma zajel iz dotlej neporabljenih listin in ker se pečajo večkrat te vesti z dogodki, ki segajo nazaj v X. in XI. stoletje. Dvanajsta knjiga poroča o hrvaški in morski obmejni pokrajini, ter posebno obširno o turških mejnih trdnjavah. Trinajsta knjiga se bavi s prazgodovino Kranjske. V štirinajsti in petnajsti knjigi nadaljuje deželno zgodovino; začetek habsburške vlade tvori mejo med obema knjigama. Vsebinska je tu jako pisana: poleg dednih preprirov poroča pisatelj o potresih in drugih podeželnih nesrečah, poleg turških vojsk popisuje lakoto, kugo in nenavadna nebeška znamenja.

S tem velikim delom je proslavil Valvazor sebe in svojo rojstvo deželo. Nihče pred njim in tudi nihče za njim ni izdal dela o Kranjski, ki bi se moglo meriti z Valvazorjevo „Slavo vojvodine Kranjske“. Za vsakega, ki se peča z zgodovino Kranjske, je Valvazor še danes najvažnejši vir. Iz Valvazorja so doslej zajemali vsi, ki so pisali o kranjski zgodovini, pa tudi pesniki in pisatelji so našli v njem obilo snovi za svoje pesmotvore in za svoje pripovedne spine.

Namen, ki ga je imel Valvazor pri spisovanju te knjige, se mu je popolnoma posrečil. Pokazal je Valvazor v podobi in besedi tujemu svetu kranjsko deželo, nje zgodovino, nje zemljepis, nje prirodne zanimivosti, popisal z živo besedo nje nekdanje in sočasne prebivalce. Domačini so tudi šele po njegovi knjigi izpoznali pravo vrednost svoje rojstne dežele. Valvazorjeva navdušena beseda je netila v njihovih srcih spoštovanje in ljubezen do kranjske vojvodine. In beri Valvazorja danes! Čuden človek bi moral biti, ako bi se te ne polastilo vsaj nekaj tistega domoljubnega navdušenja, ki je narekovalo pisatelju to knjigo.

Razen naštetih del jih je spisal Valvazor še nekaj, ki so pa ostala nenatisnjena. Vsega skupaj je spisal 22 knjig.

Spretno je umel Valvazor sukati pero; nič manj nego peresa pa ni bil vajen tudi meča. Odlikoval se je kot hraber vojak v viharnem letu 1683. na Štajerskem, kjer so si ga dolenske čete izvolile za svojega podpoveljnika in kjer je z drugimi kranjskimi vitezi uspešno odganjal silovitega Turka od štajerske meje. Štajerci so tako cenili Valvazorjevo junaštvo, da so ga ob njegovem odhodu odlikovali s častnimi svetinjami.

Različna književna podjetja, zlasti pa ogromni stroški, ki jih je imel s svojo „Slavo vojvodine kranjske“, so popolnoma uničili lepo Valvazorjevo imetje. L. 1690. je moral prodati svojo dragoceno knjižnico, da bi se rešil iz denarnih zadreg. Ker še to ni zadostovalo, se je moral ločiti tudi od priljubljenega mu gradu Bogenšperka, kjer je živel samo za znanost in umetnost; prodal je ta grad kakor drugo svoje imetje. Za skromno vsoto, ki mu je preostala, si je začetkom l. 1693. kupil v Krškem preprosto meščansko hišo. A prišel je v Krško le umret. Že 19. septembra l. 1693. je zatisnil trudne svoje oči. Pokopali so ga na gradu Mediji, ki je bil nekdanj njegova last.

Zgodovina kranjska ne pozna tako plemenitega in požrtvovalnega rodoljuba kakor je bil Valvazor. Daroval je vse svoje lepo imetje v čast in slavo rodne dežele. Proslavil je vojvodino Kranjsko, a pri tem sam ubožal in umrl skoro kot berač. Boljše ne moremo označiti plemenitega njegovega delovanja, kakor ga je označil dr. Jakob Župan z besedami, ki smo jih postavili na čelo temu sestavku. Da, Kranjski na žrtvenik je položil ves svoj imetek, iz ljubezni do nje je prenašal ubožstvo; v njeno proslavo je posvetil vse bogate zaklade izvenredne svoje nadarjenosti in učenosti. Poznim rodovom vslane svetlal zgled prave domovinske ljubezni, ravnaajoč se po pesnikovih besedah:

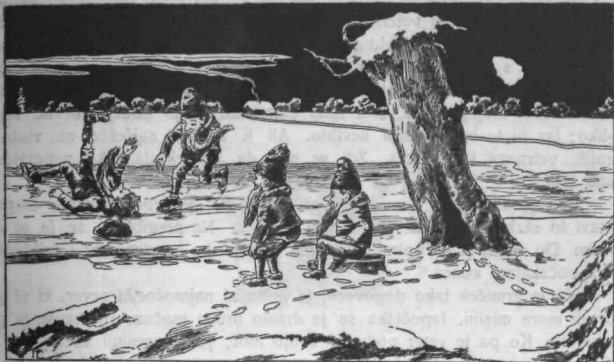
A ne iz cenih besedi,
iz del še javljaj žar strasti.

Zgradil si je s svojo „Slavo vojvodine kranjske“ veličasten, neminljiv spomenik. A že pred sto leti so poudarjali rodoljubni možje, da so kranjski rojaki dolžni, svojemu Valvazorju postaviti viden spomenik v znak spoštovanja in hvaležnosti. Ta dolgo gojena želja se je pred kratkim izpolnila. Postavili so namreč mogočen, nadprirodno velik kip Valvazorjev v Ljubljani, in sicer pred ondodnim muzejem.

Palčki.

Pa je lepše ni dežele
kot deveta je dežela,
kadar pride vanjo zima,
mrzla, bela in vesela . . .

Takrat Palčki se drsalčki
v vrbe skrijejo ob vodi;
tamkaj gorke so dupline,
kamor zajček spavat hodi.

A ob lepih dnevih Palčki
si privežejo drsalke,
oj, drsalke lepe, svetle —
muhaste spodtikovalke . . .

Kakor veter gre po ledu,
kakor blisk na tleh je Malček,
že prihaja mu pomagat
drugi Palček Pomagalček . . .

Na parobku pa starejša
v gubi dve se mi držita
in se smejeta, da sapo
komaj, komaj še lovita . . .

Borisov.

Iz La Fontainovih basni.*)

Poslovenil *Delimir Glažar.*

Hrast in trstika.

(I, 22.)

Nekoč je rekel hrast trstiki: „Gotovo imaš dosti vzroka, da se pritožuješ na prirodo, ker je že kraljiček zate težko breme. Najmanjši veter, ki zgrbi gladino vode, te prisili, da prikloniš glavo. Moje čelo pa, ki je slično Kavkazu, ni zadovoljno samo s tem, da ustavlja solnčne žarke, temveč upira se tudi moči nevihte. Veter, ki se zdi tebi močan, se zdi meni slab. Da si zrastel vsaj pod okriljem mojega listja, ki z njim prikrivam tvoje obličje, bi ne trpel toliko; jaz bi te branil pred nevihto. Ali ti zrasteš najčešče na vlažnih krajih vetrnega kraljevstva. Zdi se mi, da je priroda jako nepravična proti tebi.“

„Tvoje usmiljenje“, mu odgovori grmiček, „je lepo čuvstvo, ampak ostavi to skrb. Vetrov se manj bojim nego ti. Ne pregibljem se in se ne lomim. Do sedaj si se upiral močnemu viharju in se nisi nikoli priklonil; toda počakajmo konca.“

Ko je grmiček tako dogovoril, je pribučal najmočnejši sever, ki si ga človek more misliti. Izpočetka se je držalo drevo močno, trstika se je pa priklonila. Ko pa je veter podvojil svojo moč, je izkoreninil drevo, ki je dvigalo glavo visoko k nebu in ki je s koreninami segalo globoko v zemljo.

Osel in pes.

(VIII, 17.)

Potrebno je, da si vzajemno pomagamo, ker to je zakon prirode. Osel vkljub temu ni maral za to. Ne vem pa, zakaj je ta zakon preziral, ker je drugače dobra žival.

V družbi s psom je stopal dostojanstveno po polju brez najmanjše skrbi. Za njima je hodil njiju gospodar. Gospodar je zaspal, osel pa se je medtem pasel na travniku. Moral se je zadovoljiti s travo, ker na tem travniku ni bilo osata. Hrana ne more biti vedno slastna!

*) Jean de La Fontaine (Žan la Fontén) je bil rojen l. 1621. v mestu Château Thierry (Šato Tiry) na Francoskem. Kot pisatelj se je najbolj bavil z basnijo, ki mu je prinesla toliko slave in časti. Snov svojim basnim je jemal iz indskih, arabskih, grških, latinskih i. t. d. virov. Mnogo si jih je izmislil sam. Pisane so v obliki pesmi, torej so tu svobodno prevedene. V basnih se zrcali La Fontaineovo plemenito čuvstvo in njegova velika ljubezen do prirode. Zunaj mesta, na polju, v gozdni samoti se vrše razni prizori. Pogovor živali in ptic je čestokrat jako dovtipen. Njegove basni obsegajo 12 knjig. La Fontaine je bil prijatelj tedanjih najboljših francoskih pesnikov. Umrl je l. 1695. v Parizu.

Pes, ki je bil jako gladen, mu reče: „Ljubi tovariš, prikloni se, prosim te, da mi bo mogoče vzeti kruha iz košarice“.

Osel pa mu ni nič odgovoril, ker je menil, da je škoda, če izgubi čas pri jelu. Dolgo ga ni hotel slišati. Naposled je odgovoril: „Prijatelj, svetujem ti, da počakaš, dokler se gospodar ne prebudi, ker tedaj ti da tvoj navadni delež.“

Medtem je dospel iz gozda volk, nenasitna žival. Osel je poklical psa na pomoč.

Pes se pa na to ni oziral, ampak mu reče: „Prijatelj, svetujem ti, da pobegneš, preden se prebudi tvoj gospodar. Ne boš dolgo čakal. Poberi se, ker te volk grozno razmesari, če te dohiti. Nedavno so te podkovali; slušaj me, pa ga premagaš.“ Medtem, ko sta tako govorila, je prišel volk in zadavil osla, ki mu ni moglo pomoči nobedno zdravilo.

Srce me boli.

*Kako se razvijajš,
moj sinko, mi ti! —
Vesel sem, in vendar
srce me boli!*

*Oh, skoraj ti mine
že prva mladost,
z njo sreča otroška —
otročka prostost!*

*Ko skrb te objame
z jekleno rokó,
nikdar izpustila
te, sin moj, ne bo.*

*Ťa misel veselje
mi sladko greni,
da v moji radosti
srce me boli!*

L. Černej.

Mladi prirodoznanec.

Piše dr. S. Bevk.

Kajne, mladi bralec, da te dostikrat mika, nabaviti si kako pravo, ki si jo videl ali pri prirodoznanskem pouku v šoli ali pa pri svojem prijatelju, s katero se dado napravljati tako zanimivi poizkusi? Morda se ti je zdela ta ali ona priprava tako preprosta, da si sklenil, napraviti si jo sam? — O, vem, vem, da si delal, rezal, pilil in lepil, da si se trudil in potil, pa tudi to vem, da se ti prav mnogokrat ni posrečilo priprave izgotoviti, vsaj tako ne izgotoviti, da bi ustrezala svojemu namenu. Kajne, časih noče žrebelj na noben način dobro držati, časih ne prime lepilo; da, da, kolikokrat se ti razkolje tanka deščica, ko vrtaš zadnjo luknjo v njo, in ves trud je bil zaman. Začeti je treba iznova ali pa — in to se zgodi še največkrat — tistega dela se ne poprimeš več. To slednjo pa ni pravo! Kar začneš, skončaj! Povsod je treba vztrajnosti in pa še nečesa: vsakega še tako navadnega in na videz preprostega dela se je treba navaditi in naučiti. Ej, le poglej sosedovega Janeza, ki se uči mizarstva Bog ve, kolik tisoč žrebljev je že zabil, pa vendar se mu še sedaj kakšen zakrivi, preden ga popolnoma zabije. O, vem, da se mu dostikrat slabo godi, ker prismodi klej ali pa razkolje desko, ker jo je vrtal s predebelim svedrom. No, črez leto in dan se mu to ne bo več primerilo; znal bo, kako je to, kako ono reč v roke vzeti, da si je lahko svest, da jo dobro izvrši. Nočemo pa s tem reči, da se moraš bogve koliko učiti, če si hočeš sam napraviti kako pripravo, ki bi sicer sodila v mizarско ali kleparsko ali celo steklarsko obrt. O ne, tega nočemo na noben način. Hoteli smo ti le povedati, da nikar ne izgubi poguma, ako se ti takoj na prvi hip vedno ne posreči, kar hočeš narediti. Na tem mestu hočemo namreč od časa do časa povedati, kako se naredi ta ali ona fizikalna priprava, s katero se dado napravljati prav mični poizkusi. Vse te priprave si lahko sam narediš brez stroškov ali pa s prav majhnimi stroški, in upamo, da si boš s tem sam sebi in drugim pripravljaval veselje — no, pa priučiš se tudi kaj, ker imamo namen, vsak poizkus točno razjasniti.

Ker se najbrže eden izmed bralcev rajši peča z naukom o elektriki, drugi z mehaniko, morda tretji z optiko in tako naprej, se ne bomo v izberi takih poizkusov držali nobenega reda, ampak popisovati hočemo kar križema enkrat kako pripravo iz tega oddelka iz fizike, drugič zopet iz drugega tako, da bo imel vsak izmed mladih čitateljev v kratkem času kaj iz svoje priljubljene stroke pred seboj. S tem upamo vsem enako ustreči.

* * *

Za izdelovanje priprav ali aparatov, ki jih hočemo opisovati, ni treba nobenih posebnih orodij; če imaš močan žepni nož, kladivo, kleščice, pilo za železo in žagico, ti bodo ta orodja v največ slučajih zadostovala. Kar

se tiče sirovin, kakor lesa, stekla, kovin i. t. d., ti dajemo ta-le svet: Nabavi si zabojček in nabiraj vanj zavržene steklenice različnih velikosti, majhne deščice, žreblje, pločevino, plutaste zamaške, stare peresnike, igle, lepenko, z eno besedo: vse; nobene reči ne vrži proč, ampak spravi jo v zaboj, zakaj vse boš lahko porabil. V zabojčku mora biti red; vsaka stvar imej svoj prostor; manjše reči je treba dejati posebej v zavoj ali na kak drug način poskrbeti, da se vse ne pomeša. Če ima zaboj predele, ti bo še najbolj služil, in prihraniš si pozneje mnogo časa in morda tudi jeze.

I.

V današnji številki „Zvončka“ hočemo izpregovoriti še nekaj vobče, in sicer najpoprej o lepilih. — Skoraj vsako drugo snov moramo lepiti z drugačnim lepom, če hočemo, da ta dobro drži. Pri vsakem lepu posebej pa moramo paziti na to, da je med kosoma, ki jih zlepimo, kolikor mogoče malo lepila, kar povzročimo s tem, da jih prav močno enega na drugega pritisnemo in v tej leži toliko časa obdržimo, da se lep popolnoma strdi.

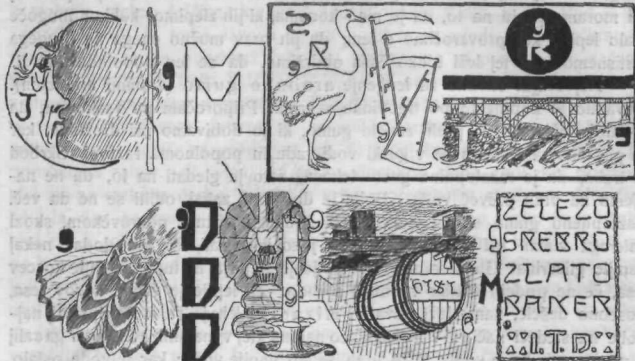
Največkrat rabimo za lepljenje arabsko gumo (Gummi arabicum). Navadno jo kupujemo po trgovinah v zrnih. Priporočam pa vsakomur, da si kupi rajši belo, v prah zmleto gumo, ki jo dobivamo pri drožistih, ker je popolnoma čista in se v gorki vodi rada in popolnoma raztopi. Skrbeti je treba, da je razstopnina gosto tekoča, zato je gledati na to, da ne nalijemo na prah preveč vode. Bolje je dodajati, zakaj odliči se ne da več. Raztopljeno gumo shrani v steklenici širokega vratu s pokrovčkom, skozi katerega vtakni trd čopič. To lepilo jako izboljšaš, če mu dodaš nekaj kapljic glicerina. Gumo rabimo za lepljenje papirja in tudi majhnih koscev lesa, če ne pridejo nikdar v dotiko z vodo. Za lepljenje večjih kosov lesa, posebno deščic, nam služi navadni mizarski klej. Ta klej pripraviš najbolje na sledeči način: V stekleničico nalomi klej v majhnih koscih ter ga zalij z mrzlo prekuhano vodo. V 24 urah se lep napije vode; kar je vode ostalo, jo odlij in postavi steklenico v lonec vode tako, da gleda vrat iz vode. Če potem vodo v loncu zavreš ter lep v stekleničici pridno mešaš, se popolnoma raztopi. Ako na ta način pripravljáš mizarski klej, se ti ni treba bati, da bi se ti kdaj prismodil ali pa da bi bil preredit ali pregost. Kadar kleja več ne rabiš, zamaši steklenico prav dobro; kadar ga zopet potrebuješ, ti je treba steklenico le v vročo vodo vtekniti, in klej je zopet za rabo. Če moraš večje kose papirja lepiti na papir (na pr. na lepenko), jih lepi z lepom ali popom, kakršnega rabijo knjigovezci (klajster). Pripravi se tako-le: V skudelico deni par žlic lepe pšenične moke; to polij s sedemkrat večjo množino jako vroče vode (najmanj 60°) ter dobro mešaj in gneti, da se ti ne narede močnata zrna v lepu. Lep mora biti napol prosojen in brez imenovanih zrn moke. (Dalje.)

Zastavica v podobah.

Priobčil *Solovej*.

Rešitev in imena rešilcev priobčimo v prihodnji številki.

Proti jetiki.

Jetika, doslej neozdravljiva bolezen, je izmed najhujših morilk človeštva. Pravijo pa, da je izumil sloveči pariški zdravnik dr. Marmorek zdravilo, ki baje uspešno leči tudi to tako silno razširjeno bolezen. Da bi le bilo res!

Čudak.

V vasi Perveru v stari Larki je te dni umrl mizar Diemert. Že pred več leti si je sam napravil krsto. Ker pa se je na stare dni zredil, mu je postala krsta premajhna ter jo je prodal in si napravil drugo. Tudi grob je imel že več let izkopan in ograjen z železno ograjo. Celo nagrobni spomenik

ga je čakal dovršen, le dan smrti je bilo treba še dodati. Po cele ure je predsedel ob svojem grobu ter premišljal o smrti in minljivosti sveta. Kakor je živel, tako čudno je tudi umrl. Sedel je ob oknu s kratko pipo v ustih ter gledal po cesti. Tedaj je prišla po 70letnega starčka smrt tako nagloma, da še časa ni imel, deti pipo iz ust. Ljudje so ga videli tako sedeti ves dan, a so mislili, da je prvi svoj pipici zadremal, ta ga niso hoteli buditi.

Kako se hrani ameriški milijonar?

Večkratni milijonar Rockefeller v Ameriki živi pravzaprav slabše kot vsak delavec. Za hišnega zdravnika ima nekega doktorja, ki pripada družbi, ki ne uživa ne

kuhanih ne pečenih jedil, in tako živi tudi Rockefeller. Njegov zdravnik namreč uči, da priroda ne potrebuje ognja. Kuhane in pečene jedi ne dajejo telesu krepcil, temveč le gnitobo in smrtne kail. Človek, ki hoče ostati svež ter dočakati skrajno starost, se mora živiti le po prirodi, zato je milijonar z zdravnikom vred le sirovo meso, sirova jajca, sirove rastline i. t. d. Toda tudi taka hrana ni strogo po prirodi. Rockefeller bi moral pravzaprav uživati rastline kakor rastejo, živali pa take kakor tekajo po zemlji, letajo po zraku in plavajo po vodi. V Čikagi ima družba „sirovojedcev“ nad 10.000 pristašev. Ako pa bo Rockefeller ob taki neokusni hrani dočakal Metuzalemovo starost, pokaže šele bodočnost.

Kuga med severnimi jeleni.

Velika in huda nesreča grozi prebivalcem severnih pokrajin. V Sibiriji v Severni Aziji razsaja kuga med severnimi jeleni, ki so prebivalstvu edina pomoč. Zaradi večnega mraza, ledu in snega ne more živeti tamkaj nobena druga žival. Tako je ondotnim prebivalcem severni jelen vse: uprežna in ježna živina, ki mu daje meso, kožo za obleko in obutev i. t. d. Kuga razsaja grozno in se — kar je še večje zlo — vedno bolj širi. Cele črede severnih jelenov poginjajo v nekaterih urah. Umevno je, da je prebivalstvo zaradi tega v silnih skrbeh.

Strašna nesreča.

V Ustju ob Labi se je pripetila te dni strašna nesreča. Na ondotnem ribniku so se drsali dečki in deklice po tankem ledu. Stražnik jih je sicer dvakrat spodil, a prišli so neubogljivci še v tretje. Hipoma se je udri led, in šest otrok je izginilo v vodi. Enega dečka in eno deklico so rešili, ostali štirje otroci pa so utonili. Bodite torej pazljivi, ako se drsate!

Ameriška jabolka.

Pred kratkim je priplul v Bremen na Nemškem iz Novega Jorka parnik „Main“, ki je pripeljal 22.929 sodov in 1540 zabojev ameriških jabolok. To je največja dosedanja pošiljatev jabolok iz Amerike.

Saharski cesar.

V Afriki je velikanska puščava Sahara. Za cesarja te puščave se je samovoljno proglasil sanjarski milijonar Lebaudy, ki si neutrudno prizadeva, da kmalu in to najlepše uredi svoje cesarstvo. Na Angleškem je kupil 16.000 najboljših pušk, nekoliko topov in mnogo drugega najrazličnejšega vojnega orožja. Vse to je poslal v mesto Trojo, ki si ga je ustanovil v Sa-

hari, da bo v njem prestoloval. Za svojo telesno stražo si je najel bogati mož 500 Švicarjev. Uvedel bo tudi vojaško obveznost, kakršni imamo na primer pri nas in vsi njegovi črni podložniki bodo morali nositi „suknjno belo, sabljico pripasano in puškico nabasano“.

Jako prijetno.

V neki gostilnici, kjer prenočujejo tujci, v mestu Oklohomi v Ameriki imajo ta-le vabljivi hišni red: „Odlični gospodje, ki hodijo obuti spat, plačajo posebno pristojbino. — Trije udarci na vrata pomenijo, da je kdo v hiši umorjen in da morate vstati. — Prepovedano je trgati preproge s sten in si z njimi prižigati pipe. — Podgane vas ne bodo snedle, četudi vam skacejo po licih. — Kadar skozi strop premočno dežuje, razpnite dežnik, ki ga najdete pod posteljo!“ — V resnici: V taki gostilnici mora biti prijetno prenočevanje!

Z volkom v jami.

Furlan iz Rezije s piskrovezno krošnjo na hrbtu pade ponoči nesrečno v jamo, kamor so lovili volkove. V kotu je že tulil sestradan volk in si brusil zobe, da si čim prej privoščila vezača v slastno večerjo.

Pripravila sta vsak svoje orožje. Volk hoče prvi zgrabit Furlana za nogo, a vezačeve klešče so ga ta hip že držale za čeljust tako trdo, da je zatulil po dotlej neznanem napevu in se umaknil v svoj kot nadaljevat prejšnjo godbo. „E-e-e!“ se mu je režal Furlan, „te kaži ti meni svoj zob, jaz bom pa tebi svoj šklop (klešče)! E, tako ostaneva vsak v svojem kotu!“

Zjutraj so prišli ljudje in razdružili sovražna tovariša, ki se niti ob razhodu nista prijazno pogledala. *Dobravec.*

Narodni pregovori.

Kdor ni bil za pečjo, ne hodi drugih za peč iskat.

Zato ima kovač klešče, da z golo ne prime. Pridna gospodinja mora za pero črez plot skočiti.

Kdor se ljudem pod zobe da, tega le čas iz ust reši.

Za lakoto umreti je huje ko zgoreti.

Velika ptica potrebuje velikega gnezda.

Kadar dva psa eno kost glojeta, se rada okoljeta.

Hudobnež se boji lastne sence.

Modri glavi eno oko dosti.

Težko meni brez mene.

Kdor sam sebe ne časti, ni vreden nobene časti.

Ni tisti siromak, ki nikoli nič ni imel,

nego tisti, ki je imel, pa je izgubil.

Zaradi ené muhe si ne prede pajek mreže. S starega drevja sadje samo pada.

Mojstrov sin dostikrat ni imena vreden.

Prijateljem!

„Zvonček“ pričinja z današnjo številko svoj peti letnik. Razne izjave in razna priznanja, ki smo jih prejeli do današnjega dne, so v nas utrdile prepričanje, da je bila ustanovitev našega mladinskega lista nujna in živa potreba. Mladina vseh ostalih slovanskih narodov se lahko ponaša z bogatejšo svojo književnostjo, nego se more ponašati naša slovenska mladina. Ostala slovanska mladina lahko izbira izmed dobrega najboljše. Pri nas ni mnogo izbire. Dolgo vrsto let smo s težkim srcem gledali veliko praznoto na polju našega mladinskega slovstva. Izpoznali smo veliko veselje in ljubezen slovenske mladine do dobre in lepe knjige in zato smo se odločili, da začnemo izdajati „Zvonček“. Prijatelji slovenske mladine so nas podpirali vsa leta gmotno in duševno, da je prihajal naš „Zvonček“ vedno popolnejši, zmeraj v večje veselje mladim svojim bralcem in bralkam.

Trdno se nadejamo, da ne ostanejo v ravnokar začetem letu našemu listu zvesti samo vsi dosedanja njegovi prijatelji, nego da se njih število izdatno pomnoži. Kako lepo bi bilo čuti, da ni v tem letu nobene slovenske hiše in nobene slovenske šole, ki bi ne bila naročnica „Zvončkova“. In če bi se naši dosedanja naročniki samo nekoliko pobrigali, bi se ta naša želja gotovo uresničila. Tako bi zajemala vsa slovenska mladina iz svojega „Zvončka“ vse tisto, kar ji bistri duha in plemeniti srce.

Z željo, da bi bil „Zvonček“ tudi v tem letu vsi slovenski mladini učitelj, zabavnik in prijatelj, obljubljamo svojim naročnikom in bralcem, da se bomo tudi sedaj resno trudili, da jih v vsakem oziru čim bolj zadovoljimo. Založili smo se že z mnogimi spisi zabavne in poučne vsebine. Obilo lepega pa še pričakujemo izpod peres najboljših slovenskih mladinskih pisateljev. Poromali bomo pa tudi tuintam na tuje polje mladinskega slovstva ter natrgali tankaj najlepšega cvetja svoji mladini v veselje. Poskrbeli smo, da nam bo mogoče v tem letu seznanjati svoje bralce z življenjem in delovanjem stvarnih in velikih mož, v prvi vrsti takih mož, ki so bili rojeni na slovenskih tleh ali ki so bili prijatelji in dobrotniki slovenskemu narodu. Svojim bralcem jih bomo kazali v podobi in besedi. Nadalje bo naša skrb, da seznanimo v „Zvončku“ njegovo čitateljstvo s slovanskim svetom, z njega lepotami in bogastvom, ki jih bomo tudi izpričevali z besedo in podobo. Zato smo si nabavili že obilico lepih podob, ki bodo krasile naš list in budile v mladih Slovenkah in Slovencih čut lepote in okusa. Veseli nas, da smo pridobili za sotrudnike mlade domače umetnike, da bo naš list skoro izključno delo slovenskih rok in slovenskega duha.

Glede urednika, upravnika in naročnine ostane tudi v tem letu vse pri starem.

Uredniške posle bo opravljal Engelbert Gangl, učitelj pripravljalnice mestne realke v Idriji. Njemu je pošiljati rokopise, slike, uglasbene pesmi, sploh vse uredniške stvari.

Upravo ima v rokah Luža Jelenc, učitelj v Ljubljani, Rimska cesta št. 7, ki prejema naročnino, reklamacije, sploh vse upravniške posle.

Uredništvo in upravištvo.